

EEN GOUDEN STANDAARD VOOR DE GYMNASIUMOPLEIDING

Rapport van de werkgroep Gouden Standaard

maart 2014

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Hoofdstuk I: Profilering van de gymnasiumopleiding	5
Hoofdstuk II: Integratie van de Klassieke Talen in het curriculum	10
Hoofdstuk III: Voorzieningen voor het geven van beide talen	12
Hoofdstuk IV: Kwaliteitsborging	14
Hoofdstuk V: Een standaard voor het niveau van scholing en kwalificatie van het docentencorps	16
Hoofdstuk VI: Overgangsnormen en urentabel	22
Hoofdstuk VII: Voorlichting	25
Hoofdstuk VIII: Afsluiting en vervolg	28
Geraadpleegde literatuur	30

Voorwoord

Dit rapport is een uitvloeisel van de aanbeveling van de Verkenningcommissie Klassieke Talen om een Gouden Standaard voor de gymnasiale opleiding op te stellen. De minister heeft deze aanbeveling van de Verkenningcommissie overgenomen. Een viertal nauw bij de gymnasiumopleiding betrokken stichtingen en verenigingen, te weten de Belangengroep Gymnasiale Vorming (BGV), de Landelijke Ouderraad Zelfstandige Gymnasia (LOZG), de Stichting Het Zelfstandig Gymnasium (SHZG) en de Vereniging van Classici in Nederland (VCN) heeft vervolgens een stuurgroep ingesteld om te komen tot een projectvoorstel voor het ontwikkelen van een Gouden Standaard voor de gymnasiale opleiding. Daartoe is een aanvraag voor financiële ondersteuning bij het ministerie ingediend.

De minister heeft deze subsidie toegekend waardoor wij, als werkgroep, gefaciliteerd zijn om deze Gouden Standaard op te stellen.

De Gouden Standaard richt zich uitdrukkelijk niet op de inhoud, in de zin van het lesprogramma of de exameneisen van de opleiding: daarover heeft de Verkenningcommissie zich gebogen en die discussie is nog niet afgerond. Wel richten wij ons op organisatie en inrichting van de opleiding, alsmede op de randvoorwaardelijke aspecten. Aan welke voorwaarden voldoet een goede gymnasiumopleiding? Welke omgeving moet een schoolleiding creëren om de opleiding te laten floreren en aan welke randvoorwaarden moet zijn voldaan? Centraal daarin staan de inbedding van de klassieke talen in de opleiding en de facilitering van het onderwijs in de klassieke talen in brede zin. Ten slotte is de communicatie over de opleiding en het belang en de positie van de klassieke talen in de opleiding van wezenlijk belang.

Het rapport is, eveneens uitdrukkelijk, gericht op de gymnasiumopleiding van zowel de scholengemeenschappen als de categorale gymnasia. De kracht van het gymnasium als opleiding komt voor een belangrijk deel voort uit de goede toegankelijkheid van de opleiding voor leerlingen van het VWO in den brede: doordat het gymnasium zijn wortels heeft in zowel de scholengemeenschappen als de categorale scholen, is de opleiding in alle regio's van Nederland goed vertegenwoordigd en toegankelijk voor alle sociale klassen. Dat is een belangrijk gegeven dat gekoesterd en behouden moet blijven.

Het rapport is bedoeld voor schoolleidingen, docenten, ouders en (oud-)leerlingen. Voor elk van deze belanghebbenden vervult het een andere functie, maar gemeenschappelijk is dat het richting geeft aan de vraag hoe de gymnasiumopleiding zo goed mogelijk neer te zetten en hoe het ideaalbeeld er uit kan zien.

Als leeswijzer nog enkele opmerkingen. Naast de doorlopende tekst zijn in ieder hoofdstuk de elementen van de Gouden Standaard expliciet vermeld in met bolletjes gemarkeerde opsommingen. Verder zijn in de meeste hoofdstukken teksten in kaders opgenomen: deze teksten zijn bedoeld als

illustraties of mogelijke uitwerkingen van hetgeen in de lopende tekst betoogd is dan wel van in de opsommingen opgenomen elementen van de Gouden Standaard.

Een Gouden Standaard voor de Gymnasiumopleiding draagt in zich de spanning tussen droom en daad. De Gouden Standaard schetst de situatie waarnaar we streven, terwijl wij in sommige gevallen weten dat het ideaalbeeld niet voor alle scholen haalbaar is. Het ideaalbeeld kan voor de ene school verder weg liggen dan voor de andere. De positie van de gymnasiumopleiding op een scholengemeenschap is anders dan die op een categoriaal gymnasium: elk kent zijn eigen mogelijkheden en beperkingen. Dat is geen reden het ideaalbeeld niet te formuleren. Het kan dienen als inspiratiebron, als referentie, als leidraad voor de discussie binnen de scholen. Een afvinklijstje hebben wij niet willen maken in de zin van een opsomming van voorwaarden waaraan moet worden voldaan. Tegelijkertijd is onze ambitie dat het rapport als meer dan een vrijblijvende handreiking wordt gezien: wij verwachten dat de opdrachtgevers de implementatie van de Gouden Standaard met kracht ter hand zullen nemen.

Deze Gouden Standaard bevat voor alle scholen een tamelijk uitputtende lijst van onderwerpen waarvan de school zich rekenschap moet geven, om dan uiteindelijk, in haar eigen verantwoordelijkheid, de keuzes te maken. Als dit rapport hiertoe bijdraagt is onze missie geslaagd.

De werkgroep Gouden Standaard

Samenstelling van de werkgroep:

Karel Kits, voorzitter

Suzanne Luger

Hans Neven

Michiel Simons

Pieterjan Zijlstra

Samenstelling van de stuurgroep:

Ron van den Burg (LOZG)

Alwies Cock (VCN)

Jet van Gelder (VCN)

Karel van Haften (LOZG)

Karel Kits (SHZG)

Ingeborg Kromhout (SHZG)

Math Osseforth (BGV)

Annemiek van der Plaat (BGV)

Hoofdstuk I: Profilering van de gymnasiumopleiding

Introductie

Bekendheid met en acceptatie van kenmerkende aspecten van gymnasiaal onderwijs zijn niet meer vanzelfsprekend. Dat geldt ook voor de eisen die de gymnasiumopleiding stelt aan (toekomstige) ouders en leerlingen. Uit de keuze voor een gymnasiale opleiding door leerlingen en ouders is bovendien niet altijd af te leiden op grond van welke overwegingen zij de voorkeur geven aan juist de gymnasiale opleiding.

Anderzijds zijn er weinig aanwijzingen “dat er rond het gymnasium (en gymnasiale afdelingen) strategisch beleid wordt gevoerd” (Waslander e.a., 2011). Dat roept de vraag op of gymnasia of gymnasiale afdelingen zelf voldoende duidelijk maken voor welk profiel een leerling kiest als hij of zij een gymnasiale opleiding wenst te volgen.

Is er meer te zeggen over de factoren die in de profilering van gymnasiaal onderwijs een rol spelen? Profilering van een gymnasiale opleiding is niet gewaarborgd door één specifiek kenmerk op de voorgrond te plaatsen. Uit onderzoek (Waslander e.a., 2011) blijkt succesvolle profilering te bestaan uit meer en vooral consistent samenhangende elementen, waaronder het uitdragen van visie op de gymnasiale opleiding. Bovendien blijkt de samenhang van de profilering naar buiten en de vertaling ervan in intern beleid van de schoolorganisatie essentieel.

Visie

Uitgangspunt is dat het voor zowel een zelfstandig gymnasium als een gymnasiumafdeling binnen een scholengemeenschap noodzakelijk is om een visie op de gymnasiumopleiding te formuleren, waarin de wezenlijke kenmerken, de doelstellingen en de meerwaarde van de opleiding verwoord zijn. Vanzelfsprekend moeten inhoud en inrichting van het onderwijs congrueren met deze visie en met het op grond van deze visie naar buiten gepresenteerde profiel. Dit vereist bespreking door schoolleiding en docenten, die door hun handelen de kenmerken van dat profiel in de praktijk zichtbaar maken. Hoewel in de visie van scholen op de gymnasiumopleiding een grootste gemene deler herkenbaar zal zijn (de centrale positie van de klassieken (taal en cultuur), het belang dat gehecht wordt aan Bildung, aan de relatie tussen verleden en heden e.d.), zal iedere school deze visie op eigen wijze inkleuren en van accenten voorzien. Deze ruimte voor eigenheid moet er ook wezen. Bij wijze van vervolg ligt het dan ook in de rede om periodiek te onderzoeken of de gepraktiseerde aspecten van de visie daadwerkelijk worden herkend door medewerkers, leerlingen en ouders. Hoe explicieter de aspecten van de eigenheid en de waarde van de opleiding zijn geformuleerd, des te duidelijker en bruikbaar zal de evaluatie ervan zijn.

- De school heeft een duidelijke visie op gymnasiaal onderwijs geformuleerd en op basis van deze visie haar profiel bepaald.
- Binnen deze visie is expliciet aandacht voor de rol van de klassieke talen in de opleiding.

- De school onderzoekt regelmatig of het naar buiten gepresenteerde profiel wordt herkend en strookt met de inhoud en inrichting van de opleiding.

De centrale rol van klassieke taal en cultuur

De klassieke talen zijn profilerend en identiteitsbepalend voor de gymnasiumopleiding. Dat zijn ze niet alleen vanwege de unieke verwevenheid van taal en cultuur, maar ook door hun bijdrage aan academische vaardigheden als nauwkeurigheid en doorzettingsvermogen. Zij zijn belangrijk voor de brede (klassieke) vorming van gymnasiasten en de ontwikkeling van eigen identiteit, zelfontplooiing en zelfstandige oordeelsvorming.

Hoewel het onderwijs in de klassieke talen en de daarmee samenhangende cultuur de basis vormen van het gymnasiale profiel, is de presentatie van een gymnasium als een opleiding die twee klassieke talen toevoegt aan een atheneumcurriculum niet bevorderlijk, niet wenselijk en niet juist voor het correcte beeld van gymnasiaal onderwijs. In welke onderwijskundige organisatie een gymnasium of een gymnasiumafdeling ook is opgenomen, gymnasiaal onderwijs heeft eigen kenmerken en een eigen profiel.

Curriculum en extra-curriculair programma

Een gymnasiale opleiding kenmerkt zich door samenhang tussen en samenwerking van de klassieke vakken onderling en van de klassieken met de andere vakken. Deze samenhang komt ook tot uiting in een expliciet geformuleerde doorlopende leerlijn van de klassieke talen van onderbouw naar bovenbouw: onderwijs in taal en cultuur begint in de onderbouw en laat een samenhangende ontwikkeling zien naar de bovenbouw. Daarin hebben taalverwerving, leesonderwijs, literatuur en cultuur een helder geformuleerde plaats.

Vanzelfsprekend voor een gymnasiale opleiding is daarnaast dat de opleiding een extra-curriculair programma biedt dat gericht is op alle leerlingen en dat concreet bijdraagt aan de brede (klassieke) vorming van gymnasiasten. In dat programma is de samenwerking tussen de klassieke en andere vakken consistent en concreet zichtbaar.

Kenmerkend voor de gymnasiale opleiding is derhalve dat zij:

- de klassieke taal en cultuur en een daarop gestoelde brede vorming aan alle leerlingen biedt, deels in een extra-curriculair programma;
- beide klassieke talen vanaf de onderbouw aanbiedt;
- de keuzemogelijkheid van beide talen in de bovenbouw biedt;
- een doorlopend en samenhangend curriculum voor de klassieke talen heeft;
- daarvoor voldoende uren waarborgt;
- niet alleen de samenhang binnen de klassieke vakken, maar ook die met andere vakken bevordert; dit vraagt van secties dat zij op de hoogte zijn van de inhoud en de didactiek van elkaars onderwijs en dat zij de dialoog daarover aangaan.

Vorming

Wat is het gymnasium dan meer dan atheneum met Grieks en Latijn? Het meest sprekende, profilerende element voor een gymnasiale opleiding is dat van de brede intellectuele en culturele vorming van leerlingen. Hoewel de klassieke talen en cultuur centraal staan in het profiel van het gymnasiaal onderwijs, mag de bijdrage aan juist de brede (intellectuele en sociale) vorming van

leerlingen niet alleen in die vakken zichtbaar zijn. Vorming is verweven met het curriculum en komt in alle vakken van de opleiding expliciet tot uiting, alsook in de opzet van de opleiding en in de (extra-curriculaire) activiteiten. Dan alleen kan er sprake zijn van een intellectueel rijk en uitdagend leerklimaat waarin die brede vorming vanzelfsprekend is en bijdraagt tot persoonlijke ontplooiing en maatschappelijke vorming. Waar deze aspecten voor alle afdelingen en opleidingen van belang zijn, zullen zij in zowel gymnasia als in gymnasiumafdelingen juist ook zichtbaar moeten zijn in klassieke vorming, leerstofverrijking en (extra-curriculaire) activiteiten ten dienste van die vorming. Voor gymnasiumafdelingen is het daarom noodzakelijk een gymnasiaal gekleurd curriculum en programma van activiteiten te ontwerpen, bewust gericht op de aspecten van brede vorming van de gymnasiumleerlingen.

De school heeft de concretisering van deze visie expliciet verwoord. Leerlingen en hun ouders zijn bereid om hiervoor extra inspanningen te leveren. Ook hiervoor geldt de kracht van de vanzelfsprekendheid.

- Scholen geven in hun visie op de gymnasiumopleiding aan wat het belang van de klassieken is en wat de gymnasiumopleiding meer is dan atheneum plus Grieks en Latijn.
- Scholen streven naar integratie van klassieke vorming in het gehele curriculum en stellen alle vakken in dienst van een brede intellectuele vorming.
- Scholen benadrukken in een extra-curriculair programma de betekenis van vorming.

Bij de keuze voor een school voor voortgezet onderwijs spelen bij ouders en kinderen tal van zaken een rol. Een van die zaken is het nut van een bepaalde opleiding. In het verre verleden was het nut van een gymnasiale opleiding het verkrijgen van een toegangsbewijs voor de universiteit. Sinds de Mammoetwet is dat nut verschoven naar o.a. een brede, culturele ontwikkeling aan de hand van de bronnen van onze cultuur. Op dit moment is het nut ook gelegen in de verbindende functie van de klassieken in het samenwerkende Europa. Het is opvallend dat het zelfverstaan van Europa vaak ten nauwste samenhangt met de gedeelde klassieke erfenis. In het kader van de profilering van en visie op het gymnasium doet een school er goed aan dit punt in het denkproces mee te nemen.

Leerlingen

Doordat een gymnasiumopleiding zich (onder andere) profileert met humaniora, richt zij zich op leerlingen met een brede interesse. Scholen stimuleren deze interesse en bevorderen een nieuwsgierige en onderzoekende instelling, door het aanbieden van een intellectueel rijke en uitdagende leeromgeving, waarin een beroep wordt gedaan op creativiteit, nauwkeurigheid en doorzettingsvermogen. In de gymnasiumopleiding spelen de klassieke talen hierin een centrale rol. De opdracht aan de klassieke talen is om binnen dat brede interesseveld de belangstelling voor de klassieke cultuur, het (Europese) verleden, en de doorwerking daarvan in de moderne tijd aan te wakkeren. In het wervingsbeleid van de school wordt hieraan expliciet aandacht geschonken (zie ook Hoofdstuk VII).

Schoolleiding

De actieve steun van de schoolleiding, en in een scholengemeenschap ook van die van andere afdelingen, bij de (klassieke) vorming van leerlingen is onontbeerlijk voor de positie van gymnasiaal onderwijs.

De schoolleiding is eindverantwoordelijk voor de profilering van de gymnasiumopleiding: zij draagt er zorg voor dat de profilerende kenmerken zichtbaar kunnen worden, niet alleen in facilitering (voldoende gepositioneerd en geoutilleerd klassiek lokaal, aanbod in de lessentabel, beschikbaar budget), maar ook in het steunen van het klimaat, de cultuur die het de gymnasiale afdeling mogelijk maakt de eigenheid te profileren en te bewaren. (Zie verder o.a. Hoofdstuk II en IV.)

Organisatie

Voor een gymnasiumafdeling in een scholengemeenschap is het belangrijk om in de organisatie van de school het gymnasiale karakter van de opleiding tot uiting te laten komen. Niet alleen in fysieke faciliteiten als een prominent aanwezig en goed geoutilleerd klassiek lokaal of voldoende budget voor de klassieke vakken en klassieke werken, maar ook in de onderwijskundige organisatie.

Op welke wijze onderscheidt de gymnasiumafdeling zich onderwijskundig en inhoudelijk van het atheneum en van mogelijk andere profilerende leerroutes? Is het mogelijk om de gymnasiumopleiding vanaf het eerste leerjaar in homogene groepen te kunnen volgen? Blijven de gymnasiumgroepen ook in de bovenbouw homogeen georganiseerd? Kent de gymnasiumafdeling een eigen team van docenten en ondersteuners?

Op deze en verwante vragen geeft de school een duidelijk antwoord. (Zie Hoofdstuk III en V voor verschillende aspecten van deze problematiek.)

Docenten

Docenten klassieke talen en schoolleiders zijn in eerste instantie degenen die de gymnasiale opleiding dragen en uitdragen. Ook de inzet van andere docenten is echter vereist voor een florerende gymnasiale opleiding en een goede positie van de klassieke talen daarbinnen. Het is daarom van belang de mogelijkheden voor opleiding of persoonlijke ontwikkeling van docenten die betrokken zijn bij de gymnasiumopleiding te faciliteren, zodat zij kennis maken met de antieke cultuur of hun kennis daarvan verdiepen en zij deze kennis kunnen integreren in hun onderwijs. Schoolleidingen van gymnasia en gymnasiale afdelingen bieden aan hun docenten daartoe jaarlijks een programma. (Zie Hoofdstuk V voor een uitwerking van dit onderwerp.)

Voorlichting en plaatsing

Gymnasiale opleidingen verwachten van ouders en leerlingen dat zij zich bij hun keuze voor gymnasiaal onderwijs bewust zijn van de verwachtingen en de eigenheid die de opleiding kenmerken en hoe die in de opleiding zichtbaar zijn.

De voorlichting en de plaatsingsprocedure zijn er daarom op gericht de profilerende kenmerken zichtbaar en hoorbaar te maken. De klassieke talen en culturen spelen daarbij een prominente rol. (Zie verder Hoofdstuk VII voor dit onderwerp.)

Ouders

Gymnasiale opleidingen vinden het wenselijk en bevorderlijk dat de ouders gedurende de schoolperiode van hun kind actief achter de keuze voor de opleiding blijven staan.

- Gymnasiale opleidingen bieden ouders mogelijkheden om bij te dragen aan het karakter van de opleiding en de daartoe profilerende activiteiten. Dit vraagt van de school ouders te betrekken bij de discussie over de visie en het profiel van de school en hun de gelegenheid te bieden te participeren in concrete activiteiten.
- De school geeft ouders duidelijk aan welke verwachtingen zij heeft ten aanzien van de rol van de ouders gedurende de schoolcarrière van hun kind.

Andersom kan de school ouders ook iets bieden: er bestaat wel degelijk belangstelling onder ouders voor bijvoorbeeld taal en cultuur van de klassieken. Hierop inspelen kan ouders ook helpen hun rol naar de kinderen toe te vervullen.

Hoofdstuk II: Integratie van de klassieke talen in het curriculum

De klassieke talen vormen het hart van de gymnasiumopleiding en zij zijn beeld- en karakterbepalend voor de opleiding. Daarmee is echter de bijzondere positie van de klassieken in de perceptie van leerlingen, ouders en docenten van andere vakken dan de klassieke talen niet gegarandeerd. Meer en indringender dan bij andere vakken wordt ten aanzien van de klassieke talen de vraag gesteld waaraan zij hun bestaansrecht ontleen, veelal vervat in de bewoording: wat is het nut ervan? Het antwoord op deze vraag is doorgaans van tweeërlei aard: er wordt verwezen naar de waarde van de klassieke talen als toegangspoort tot vele aspecten van onze cultuur en geschiedenis, de moderne Europese talen, de westerse kunst en ons denken en wereldbeeld, daarnaast wordt verwezen naar praktisch nut dat blijkt of zou blijken bij het leren van moderne Romaanse talen en het sterk door het Latijn beïnvloede Engels, en bij studies als geneeskunde of biologie die een jargon kennen dat in hoge mate ontleend is aan het Grieks en het Latijn. Het steeds weer terugkomen van deze vragen en motivatieproblemen (bij in elk geval een deel van de leerlingen), geven aan dat deze antwoorden niet altijd overtuigend zijn.

In De Blauwe Broer en De Kracht van de Vanzelfsprekendheid is erop gewezen dat het belang van de klassieke talen breder uitgedragen moet worden dan door de classici alleen. Verbindingen met andere vakken en verwijzingen naar de klassieken in andere contexten kunnen bijdragen tot de notie dat het vanzelfsprekend is dat klassieke talen een belangrijke plaats innemen op het gymnasium. Evenzo zal dat bijdragen tot het antwoord op de vraag naar het bestaansrecht en het nut van de klassieke talen: immers, wanneer in andere vakken dan de klassieke talen zelf die verbindingen worden aangeduid en die verwijzingen plaatsvinden, wordt het voor leerlingen ook helder wat het inhoudt dat de klassieke talen een toegangspoort vormen tot onze huidige cultuur. Met andere woorden, er zal een weg moeten worden gebaad van die toegangspoort tot datgene waartoe de poort opent. Dat kan niet alleen doordat classici de verwijzingen naar het heden maken, het vergt ook dat vanuit andere vakken, die vertrekken vanuit het nu, de verbinding naar de klassieken wordt gelegd. Scholen voorkomen dat de klassieke talen een geïsoleerd bestaan leiden binnen de opleiding. Integratie van klassieke talen betekent actief beleid om te bevorderen dat genoemde verbanden worden gelegd en verwijzingen worden gedaan.

Dit kan alleen wanneer er aan een aantal voorwaarden is voldaan:

- Docenten zijn over en weer op de hoogte van wat er in andere vakken wordt behandeld, in welke leerjaren en in welke volgorde. Dit geldt wat betreft de klassieke talen met name voor docenten geschiedenis, Nederlands en de moderne vreemde talen, maar ook aardrijkskunde, maatschappijleer en de kunstvakken. In mindere mate geldt dit de bètavakken; docenten van deze vakken zouden echter met name een goed zicht op de historische ontwikkeling van hun vak moeten hebben en typische vaktermen moeten kunnen duiden naar hun oorsprong in de klassieke talen (mitochondrion, kinetische energie, nanoseconde etc.). Andersom zorgen docenten klassieke talen ervoor een beeld te hebben van de inhoud en opbouw van deze vakken: het leggen van verbindingen is niet een eenzijdig gebeuren.

- Tussen de klassieke en moderne talen (inclusief Nederlands) vindt afstemming plaats over de wijze waarop grammaticaonderwijs wordt gegeven. Dit betreft zowel de benadering, de te hanteren terminologie als de opbouw van grammaticale kennis en de volgorde waarin verschillende aspecten worden belicht. Afstemming en uitgaan van eenzelfde grammaticale theorie (een eenduidige benadering van de grammatica), in het bijzonder wat betreft de gemeenschappelijke kern van de grammatica van de verschillende talen, zullen het voor leerlingen gemakkelijker maken kennis van en inzicht in grammatica te verwerven, de overeenkomsten tussen de structuur en opbouw van de talen te zien (inclusief de morfologie). Naar mag worden verwacht zullen met een dergelijke benadering ook betere resultaten worden behaald. Hier lijkt sprake te zijn van winst voor alle partijen.
- Om het hierboven genoemde te faciliteren vindt af en toe overleg plaats tussen de sectie of vakgroep klassieke talen en de andere docenten. Daarbij gaat het erom afstemming te verkrijgen tussen de vakken, alsook zicht te krijgen op waar de mogelijkheden voor zinvolle verbanden en verwijzingen liggen. Dit hoeft niet via een groot vergadercircuit maar kan plaatsvinden doordat vertegenwoordigers van verschillende secties de mogelijkheden inventariseren en die binnen hun sectie neerleggen. Een andere optie is om dit onderwerp af en toe in een studiedag een plaats te geven.
- Vakoverschrijdende projecten, thema-avonden, excursies en dergelijke, kunnen met vrucht voor dit doel – het integreren van de klassieke talen in de opleiding – worden gebruikt, wanneer docenten van klassieke talen en andere vakken gezamenlijk dergelijke projecten organiseren en inhoudelijk invullen. In het bijzonder ligt het voor de hand bij de Rome- of Griekenlandreis ook docenten geschiedenis en kunst te betrekken. Even goed echter past het in dit streven om bijvoorbeeld ook de bètavakken in een vakoverstijgend project te betrekken
- De schoolleiding bevordert het bovenstaande door daar in gesprekken met secties aandacht aan te besteden, door inhoudelijke samenwerking te bevorderen, door ruimte in studiedagen te creëren, door bij aanname van nieuwe docenten dit tot onderwerp van gesprek te maken e.d.
- Hoewel het een onhoudbare eis is dat alle docenten van een gymnasiumopleiding zelf gymnasium hebben gedaan, besteedt de schoolleiding bij het personeelsbeleid hier wel aandacht aan en zorgt ervoor dat, in elk geval op – in deze context - belangrijke plekken in de opleiding, de leerling regelmatig docenten heeft die zelf het gymnasium hebben gedaan. Ook bij het aannamebeleid is dit een factor die meeweegt.
- Docenten die geen klassieke achtergrond hebben, maar wel affiniteit met de klassieken, verdienen ondersteuning. De school doet er goed aan hen te faciliteren om zich niet alleen in hun eigen vak te professionaliseren, maar ook in hun ontwikkeling ten aanzien van de klassieke cultuur. De secties klassieke talen kunnen en moeten daaraan bijdragen door open te staan voor deze docenten en contact met hen te zoeken. Wellicht zijn sommige docenten geïnteresseerd in een cursus klassieken. Het organiseren van een studiereis klassieke cultuur voor docenten van de gymnasiumopleiding lijkt in dit verband een goede investering. Dit bevordert ook het werken met een eigen docententeam voor de gymnasiumopleiding, dat zich met de opleiding verbonden voelt.

Hoofdstuk III: Voorzieningen voor het geven van beide talen

Van een gymnasiumopleiding mag worden verwacht dat zij zowel in de onderbouw als in de bovenbouw de beide klassieke talen aanbiedt, in de onderbouw om de leerling met beide talen en de culturen waarin zij werden gesproken te laten kennismaken, in de bovenbouw om ook daadwerkelijk de keuzemogelijkheid voor Grieks en/of Latijn te realiseren.

Kiezen voor een gymnasiumopleiding betekent de verantwoordelijkheid nemen om daarvoor de middelen beschikbaar te stellen, i.c. docenten en lokalen, leermiddelen en tijd:

- Alle lessen klassieke talen worden gegeven door bevoegde docenten. Wanneer de sectie klassieke talen klein is, maakt minimaal één bevoegde, eerstegraads docent deel uit van de sectie. Dit geldt des te meer wanneer de sectie slechts uit één docent bestaat. Bij grotere secties mag verwacht worden dat er meerdere eerstegraads docenten klassieke talen zijn.
- Leerlingen die de gymnasiumopleiding volgen zitten – in elk geval bij de gemeenschappelijke, verplichte vakken - bij elkaar in een klas: homogene groepen (d.w.z. aparte gymnasiumklassen) bieden meer mogelijkheid tot bovengenoemde integratie van de klassieke talen in het geheel van het onderwijs. Daarnaast bevordert het werken met homogene groepen de onderlinge binding tussen de leerlingen en de binding van docenten aan de groep. In het verlengde hiervan zou de gymnasiumopleiding een eigen docententeam moeten hebben. Een eigen docententeam dient daarbij niet verstaan te worden als een gesloten groep, maar wel als een per jaarlaag min of meer vaste groep docenten.
- Klassieke talen worden in volwaardige lokalen gegeven. Wanneer de klassen klein zijn, kan natuurlijk gekozen worden voor kleinere lokalen, maar deze zijn dan wel volwaardig wat betreft uitrusting en uitstraling.
- Wat betreft leermiddelen krijgen docenten klassieke talen dezelfde ruimte als hun collega's van andere vakken, dat wil zeggen de mogelijkheid om te kiezen voor een volwaardige methode en de mogelijkheid om gebruik te maken van ICT-middelen.
- De klassieke talen krijgen redelijke roosterfaciliteiten: het bij voorkeur inroosteren van de klassieke talen op de laatste uren van de dag past daar niet bij.
- De benadering van de klassieke vakken wat betreft tijd is gelijkwaardig aan die van andere vakken. Dit geldt zowel de tijd die leerlingen krijgen voor de klassieke talen in hun curriculum (de urentabel, zie Hoofdstuk VI), als de tijd die docenten krijgen voor lessen en de voorbereiding en het nawerk daarvan.

In zijn algemeenheid zal gelden dat bij een kleine opleiding de klassieke talen relatief duur zullen zijn. De school dient deze consequentie van het kiezen voor een gymnasiumopleiding te aanvaarden, althans binnen redelijke grenzen. Is dit niet mogelijk dan is het beter om de keuze te heroverwegen.

Goede faciliteiten als hierboven genoemd zullen groepsvorming bevorderen en daarmee betrokkenheid met elkaar en met de opleiding. Dit draagt bij aan het creëren van een eigen identiteit van het gymnasium en zijn populatie. Dat zal ook een uitstralend effect hebben op ouders (het af en toe organiseren van een oudercursus klassieke talen of klassieke cultuur kan daar ook aan

bijdragen!), zodat het draagvlak voor de opleiding wordt vergroot en de leerlingen worden ondersteund in hun motivatie voor de klassieke opleiding.

Hoofdstuk IV: Kwaliteitsborging

Een goede gymnasiumopleiding zorgt voor kwaliteit. Daarbij is het goed om naar de inhoud van de opleiding te kijken, maar ook naar de organisatie waarbinnen deze opleiding gegeven wordt. Kwaliteitsborging en kwaliteitsbeleid betreffen alle niveaus van de opleiding. Daarbij hebben de docenten een verantwoordelijkheid voor de inhoud van hun lessen en de schoolleiding voor de organisatie als geheel. Het is in eerste instantie de verantwoordelijkheid van de schoolleiding zich te bekommeren om de vorm en de inhoud van de gymnasiumopleiding. Kwaliteit van vorm en inhoud van de opleiding hebben te maken met openheid en zichtbaarheid (zie ook Hoofdstuk I: Profilering van de Gymnasiumopleiding). De schoolleiding maakt echter ook haar verantwoordelijkheid voor kwaliteitszorg zichtbaar door betrokken te zijn bij het werk van docenten, lessen van docenten bij te wonen en docenten te bevragen over het hoe en waarom van hun werk. De schoolleiding draagt voorts zorg voor de kwaliteit van de faciliteiten van de school en van het management zelf. Ten aanzien van leerlingen is kwaliteit niet hetzelfde als het drillen voor het examen, maar docenten moeten wel werken vanuit de vraag wat een gymnasiast moet kunnen op een examen.

Bij wijze van voorbeeld van kwaliteitszorg en profilering: “Door met Grieks te beginnen in klas 1 of 2 en daarna pas met Latijn los je het probleem op dat Grieks door het vreemde alfabet altijd achterloopt op Latijn en zo een beetje het ‘domme broertje’ van Latijn is. Op gymnasiale momenten kies je altijd voor een Griekse invulling en niet een Latijnse (dus een project Olympische Spelen i.p.v. een project Brood en Spelen). Je laat de docent van Grieks meegaan van het ene naar het andere leerjaar. Zo blijft wat je als docent met een klas hebt opgebouwd aan relatie voor het kwetsbaarste vak behouden. ‘Latijn kan wel tegen een stootje.’ Bij de proefwerken houd je er rekening mee dat de toetsen voor Grieks in elk geval niet moeilijker zijn dan die voor Latijn. Immers, een bekend verschijnsel in klas 3 is dat leerlingen in Pallas met allemaal ingewikkelde vormleer bezig zijn (3^e declinatie en aoristusvarianten), terwijl bij Latijn het ene logische rijtje na het andere langskomt. Zo ontstaat ten onrechte de indruk dat Latijn makkelijker is dan Grieks.”

- De schoolleiding houdt in elk geval jaarlijks een functioneringsgesprek met de docenten, mede gebaseerd op lesbezoek. Kwaliteit van docenten is een rode draad in het functioneringsgesprek: dit betreft niet alleen de uitvoering van hun werk maar ook het op peil houden en/of vergroten van hun vakinhoudelijke kennis (professionalisering). Bij lesbezoeken en de bespreking daarvan is er aandacht voor het gymnasiale karakter van de lessen. Ook de voorbeeldfunctie van docenten verdient daarbij aandacht: kritisch zijn maar ook kritiek kunnen verdragen, open staan voor nieuwe inzichten, tijdigheid van leerlingen verwachten, maar ook zelf tijdig nakijken, cijfers bekend maken e.d.
- De schoolleiding bevordert dat docenten tijdig hun bevoegdheid als docent verwerven en formuleert bekwaamheidseisen voor onder- en bovenbouwdocenten Grieks/Latijn/KCV (taalkennis, didactiek, breedte van het vak, actualisering, bijhouden vakliteratuur, collegiaal contact, nascholing etc.).

- Voor alle vakken, en dus ook voor de klassieke talen, is de borging van toetsen door collegiale toetsing en uitwisseling niet alleen binnen de school of sectie maar ook met andere gymnasia, c.q. gymnasiale afdelingen, een belangrijk onderdeel van de kwaliteitszorg.
- Kwaliteitszorg voor de klassieke talen is gericht op zowel taal (kunnen vertalen) als cultuur (Bildung).
- Kwaliteitszorg voor de klassieke talen is gericht op een doorlopende leerlijn van onderbouw naar bovenbouw met betrekking tot zowel de taal, het culturele aspect als de relatie tussen beide.
- De school heeft een checklist voor PTA, SE's en stof opgesteld, gericht op het lesmateriaal waar in de bovenbouw mee gewerkt wordt en op de omvang en aard van het schoolexamen.
- De school staat open voor interscholaire visitatie.

Hoofdstuk V: Een standaard voor het niveau van scholing en kwalificatie van het docentencorps

Bij een gymnasiumopleiding hoort een docentencorps met een academisch niveau. Dat betekent concreet dat het bestaat uit overwegend eerstegraads docenten. De docent Griekse en Latijnse taal en cultuur speelt binnen het hoogopgeleide docentencorps van de gymnasiumopleiding een cruciale rol. Hij/zij legt de verbinding tussen de oudheid en de 21^e eeuw en creëert zo het besef van de verwevenheid van het heden met het verleden. Daarbij biedt de docent klassieken ook gelegenheid tot discussie over de verschillen en overeenkomsten tussen de klassieke en moderne wereld. De docent Griekse en Latijnse taal en cultuur stelt zich ten doel de wereld van de klassieke talen en culturen voor de leerling te ontsluiten en is zich ervan bewust dat daarbij een verandering van rol hoort, namelijk van classicus naar docent Griekse en Latijnse taal en cultuur. De docent erkent en omarmt deze nieuwe rol.

De gouden route naar een eerstegraads docentschap Griekse en Latijnse Taal en Cultuur (GLTC) is een voltooide master Griekse en Latijnse Taal en Cultuur en een afgeronde onderwijsmaster aan een Universitaire Lerarenopleiding (ULO).

Een master in een verwant vak (oude geschiedenis, archeologie, antieke filosofie) kan alleen leiden tot een eerstegraads docentschap GLTC als er tijdens de studie in voldoende mate aandacht is besteed aan de beide talen. In de richtlijnen van de VSNU staat dat ten minste 200 ec van de opleiding moet zijn besteed aan vakinhoud (taal en cultuur). De vakdidacticus van de ULO stelt vast of dat het geval is en overlegt zo nodig met de studierichting GLTC over aard en omvang van een applicatieprogramma. De gouden route naar een eerstegraads docentschap Latijnse Taal en Cultuur (LTC) is een voltooide master Latinistiek/oudheidkunde & Latijn en een afgeronde onderwijsmaster aan een Universitaire Lerarenopleiding (ULO).

Een master in een verwant vak (oude geschiedenis, archeologie, antieke filosofie) kan alleen leiden tot een eerstegraads docentschap LTC als er tijdens de studie in voldoende mate aandacht is besteed aan Latijn in de verschillende ontwikkelingsfasen van de taal (oudheid, middeleeuwen, humanisme). In de richtlijnen van de VSNU staat de omvang van het vakinhoudelijke deel niet apart beschreven voor LTC. Het ligt in de verwachting dat dat, naar analogie van moderne vreemde talen en andere schoolvakken, ook 180 ec is.

De route naar een beperkte bevoegdheid voor de onderbouw VWO is een afgeronde bachelor GLTC met educatieve minor. In de bachelorfase moet dan ten minste 90ec aan het schoolvak zijn besteed. Deze zelfde route bestaat mutatis mutandis voor de bachelor Latinistiek en oudheidkunde & Latijn. Docenten met deze bevoegdheid zouden door hun schoolleiding moeten worden gestimuleerd tot het behalen van de vakmaster en daarna de eerstegraads bevoegdheid door tijd en scholingsgelden beschikbaar te stellen.

Overigens is het goed mogelijk dat dit in de toekomst makkelijker te realiseren wordt. Er is een beweging gaande bij de lerarenopleidingen om zich anders in te richten, waardoor gemakkelijker onderwijs op maat kan worden verzorgd.

Naast de hierboven beschreven routes bestaat sinds 2007 het zij-instroomtraject Scholae. Scholae is ontworpen om eerstegraads docenten uit een ander vakgebied

met een gymnasiumdiploma (alfa) en een baan als docent klassieke talen aan een bekwaamheidsverklaring te helpen. De vakinhoudelijke omvang van het Scholae-traject is 105 studiepunten (ec).

Een docent Griekse en Latijnse taal en cultuur geeft aan deze speciale rol invulling door te voldoen aan kwaliteitseisen die aan alle docenten worden gesteld. Daarbij is het van belang dat de docent:

- in alle leerjaren uitdagende les- en werkvormen hanteert die aansluiten bij de specifieke leerbehoeften van de leerlingenpopulatie;
- in alle leerjaren differentieert in leerstof en tempo;
- in alle leerjaren gebruik maakt van moderne technieken (ICT, social media);
- toetsen ontwerpt die ook aansluiten bij de hoogste denkniveaus (Bloom).

Daarnaast is een belangrijke opdracht van de docent dat hij/zij het onderwijs in de klassieken voor leerlingen uitdagend en actueel maakt, d.w.z.:

- de docent realiseert zich dat in principe alle teksten die worden vertaald met cultuur te maken hebben en besteedt derhalve tijd en aandacht aan die verwevenheid in de les en bij toetsen;
- de docent maakt in elk geval van tijd tot tijd de vertaalslag naar de cultuur van de 21ste eeuw.;
- de docent wekt de oudheid voor de leerlingen tot leven door gebruikt te maken van film, re-enactment, (authentieke) artefacten;
- de docent verzorgt in de bovenbouw literatuuronderwijs;
- de docent doet jaarlijks suggesties voor aantrekkelijke onderwerpen voor profielwerkstukken en stimuleert leerlingen om een profielwerkstuk te maken op het gebied van GLTC;
- de docent speelt een actieve rol in het begeleiden en beoordelen van profielwerkstukken.

Didactische (bij)scholing van docenten

In navolging van aanbeveling 9.3 van *Het geheim van de blauwe broer* zijn de nieuwe vakken Latijnse taal en cultuur (LTC) en Griekse taal en cultuur (GTC) ontwikkeld (met ingang van 2014, eerste examenjaar 2017). Het vak KCV is daarmee verdwenen van het rooster als apart vak. De nieuwe vakken LTC en GTC worden gegeven door één docent (dus niet de taal door een classicus, de cultuur door een andere docent). Deze vakintegratie kan alleen op een zinvolle manier gerealiseerd worden als docenten in voldoende mate in de gelegenheid worden gesteld daar vorm aan te geven. De didactiek van culturele vakken verschilt wezenlijk van die van de talen. Daarom is naast ontwikkeltijd en een voldoende aantal contacturen om de nieuwe vakken uit te voeren ook scholing een belangrijke randvoorwaarde om deze vakken te doen slagen.

Docenten klassieke talen maken in dit verband gebruik van de volgende mogelijkheden zich te professionaliseren:

- didactische (na)scholing op het gebied van integratie van taal en cultuur;
- vakinhoudelijke (na)scholing op het gebied van doorwerking van de klassieken in de moderne tijd;

- (na)scholing in het ontwerpen van de nieuwe PTA's en valide schoolexametoetsen waarbij de taal en de cultuur geïntegreerd getoetst worden op de hogere denkniveaus.

Naast de aandacht die deze nieuwe vakken verdienen heeft iedere docent GLTC recht op -en een verplichting tot- (na)scholing om zijn rol inspirerend en effectief te kunnen blijven vervullen. Daarom houdt de docent GLTC zich actief op de hoogte van ontwikkelingen op het gebied van (vak)didactiek en moderne leermiddelen. Het zich willen blijven ontwikkelen op allerlei gebied en een open, onderzoekende houding zijn kenmerken voor een echte gymnasiumdocent. Toch komen de (na)scholingsbehoeften van beginnende en ervaren docenten niet helemaal overeen. Daarom worden zij hieronder afzonderlijk behandeld.

Ervaren docenten

Ook ervaren docenten hebben aan inhoudelijke nascholing zeker behoefte, maar veelal vanuit een andere achtergrond dan de beginnende docent: het is voor ervaren docenten vooral interessant op de hoogte te blijven van nieuwe wetenschappelijke inzichten, zowel uit intellectuele belangstelling als om het onderwijs te kunnen blijven vernieuwen. De inhoudelijke kennisvergarings¹ moet daarom zeker aan bod komen, maar de scholing voor deze groep docenten mag best primair gericht zijn op het didactiseren van die kennis. Wat is derhalve nodig om bevoegde en ervaren docenten enthousiast en bevlogen te houden voor het onderwijs?

- Nascholingen op het gebied van pedagogische en didactische ontwikkelingen: de leerlingen en didactische inzichten veranderen en de docent zal zich daarin willen (en moeten) blijven ontwikkelen.
- Nascholing op het terrein van de klassieken zelf, gericht op wetenschappelijke ontwikkelingen.

Daarnaast is voor deze groep docenten het duale traject (promotieonderzoek naast een aanstelling in het VO) interessant. Vakinhoudelijke verdieping door het doen van promotieonderzoek is enerzijds een persoonlijke verrijking, maar heeft anderzijds ook een bredere uitstraling binnen de school. De docent als wetenschapper draagt er toe bij de claim van VWO-scholen waar te maken dat ze voorbereiden op de universiteit. Hierbij is cruciaal hoe de docent de wetenschap in de lessen kan integreren: als het duale traject bestaat uit twee werelden die elkaar niet ontmoeten, is het voor de kwaliteit van het onderwijs niet van belang. Lukt dat wel, dan versterken onderzoek en onderwijs elkaar. Ook voor deze integratie is steun vanuit de school van belang. Meer in den brede kiest de school(leiding) een actieve opstelling ten aanzien van de ontwikkeling van docenten:

- Een systeem van regelmatige functioneringsgesprekken, waarbij persoonlijke ontwikkeling prominent op de agenda staat en waarin afspraken dienaangaande worden gemaakt, ook wat betreft de facilitering door de school.
- Scholen stimuleren collegiale intervisie; een (intern) coachings- en begeleidingsprogramma kan een zeer positieve rol spelen in de ontwikkeling van docenten.
- Scholen stimuleren en faciliteren zoveel mogelijk de ontwikkeling van docenten door bijvoorbeeld het doen van promotieonderzoek.

¹ Daarnaast voorzien tijdschriften als *Lampas of Hermeneus* ook voor een deel in die behoefte.

Op vakinhoudelijk gebied bestaat al het een en ander aan nascholing en uitwisseling van materiaal. Hieronder een (niet volledig) overzicht:

- *VCN nazomerconferentie (jaarlijks, najaar)*
- *VCN dag van jonge classicus/auxilia (jaarlijks, voorjaar)*
- *Vaknetwerk (VU) dat gratis lesmateriaal beschikbaar maakt via Quamlibet (www.quamlibet.nl)*
- *VU nascholingsdag (jaarlijks, november)*
- *Eisma (Romereis)*
- *Labrys (Griekenlandreis)*
- *CIRCE (internationale cursus over ICT in het onderwijs in de klassieken, jaarlijks in Europees verband www.circe.be).*

Beginnende docenten

De school, en in het bijzonder de schoolleiding, heeft een speciale verantwoordelijkheid ten aanzien van beginnende docenten. Voor een gezonde opbouw van het docentencorps is het van belang dat er binnen een opleiding voldoende beginnende docenten zijn en dat zij ook aan school verbonden blijven. De school, schoolleiding en docenten zelf dienen zich dan ook de vraag te stellen: wat is nodig om bevoegde, enthousiaste en vaak jonge en bevlogen beginnende docenten te behouden voor het onderwijs?² Wanneer een goede begeleiding niet mogelijk is, omdat de sectie te klein is, of omdat de beginnende docent er zelfs helemaal alleen voor staat, moet de school samenwerking met andere gymnasiumopleidingen in de regio zoeken om toch adequate begeleiding te kunnen bieden. Veel beginnende docenten hebben uit enthousiasme voor hun vak gekozen voor het onderwijs. Dat enthousiasme mag niet plaatsmaken voor de teleurstelling veroorzaakt door een te hoge werkdruk of frustratie omdat ze er helemaal alleen voor staan.

Van belang is ten slotte dat scholen meewerken aan de opleiding van nieuwe docenten, door de begeleiding van stagiaires en lio's door meer ervaren docenten aan te moedigen en daarvoor faciliteiten beschikbaar te stellen.

² Volgens *Het geheim van de blauwe broer* geeft zo'n 50% van het huidige aantal studenten GLTC les naast hun studie. Een deel van hen keert binnen enkele jaren het onderwijs de rug toe, omdat zij de combinatie van studeren en lesgeven te zwaar vinden. Als redenen worden genoemd dat op school het werk nooit af is en het verleidelijk is om schoolgerelateerde, want urgentere, taken te laten prevaleren boven de studie. Lesgeven kost in de eerste jaren veel tijd en energie en brengt, naast het voorbereiden en het geven van de lessen, veel extra taken met zich mee. Daarnaast hebben veel beginnende, bevoegde docenten het in het begin van hun carrière zwaar. In de eerste jaren steken zij veel tijd in hun didactische en pedagogische ontwikkeling. Daarnaast hebben zij het op vaktechnisch gebied vaak moeilijk, mede door het in vergelijking met vroeger geringere aantal uren in de opleiding dat aan de vakinhoud wordt besteed. De groep studerende en beginnende docenten is, kortom, een kwetsbare. Het tekort aan leraren klassieke talen in het achterhoofd houdende hebben scholen een belangrijke verantwoordelijkheid om deze docenten te behouden voor het onderwijs.

Eisen die ten aanzien van begeleiding van beginnende docenten aan de school gesteld worden zijn:

- Het goed, intern begeleiden van beginnende docenten. Een goede begeleiding houdt concreet in dat zij binnen school door vakgenoten -die op het gebied van coaching zijn geschoold en/of ervaren- worden begeleid.
- Het bieden van ruimte in het rooster om regelmatig overleg te voeren, lessen bij te wonen en feedback te ontvangen op die lessen, op het ontworpen lesmateriaal, op toetsen en correctiemodellen;
- De school zoekt samenwerking met andere gymnasiumopleidingen wanneer de school de begeleiding zelf niet kan bieden (bij kleine secties op gymnasiale afdelingen); zodoende wordt een regionaal netwerk van classici gevormd³ dat hierin kan voorzien, wat voorkomt dat een te grote verantwoordelijkheid op de schouders van een beginnende docent komt te rusten.
- Actief beleid van de schoolleiding om beginnende docenten te beschermen tegen overbelasting, zodat ook studievertraging zoveel mogelijk wordt voorkomen.⁴
- De schoolleiding bevordert dat beginnende docenten zich vakinhoudelijk kunnen blijven ontwikkelen⁵; Het didactiseren van de kennis moet daarbij zeker aan bod komen, maar de scholing voor deze groep docenten mag best primair gericht zijn op inhoudelijke kennisvergarig.
- Het jaarlijks houden van een functioneringsgesprek, waarbij werkdruk en persoonlijke ontwikkeling steeds prominent op de agenda staan. Dit is speciaal voor docenten in de eerste vijf jaar van hun docentschap van groot belang.

Scholen moeten hun jonge docenten laten merken dat het in een ieders belang is dat de student die al optreedt als docent zo snel mogelijk zijn studie afrondt en zijn bevoegdheid behaalt. Wanneer die bevoegdheid eenmaal is behaald, moet de docent de tijd krijgen om zich te ontwikkelen tot het punt waarop hij bekwaam en ervaren genoeg is om meer verantwoordelijkheden op zich te nemen. Hierbij hoort dat scholen beginnende docenten begeleiden op pedagogisch en vakdidactisch vlak en dat zij hun studievoortgang in de gaten houden.

Aan de vakvereniging de taak om zo snel mogelijk te beginnen met het opzetten van een gestructureerd en gevarieerd nascholingsprogramma dat beginnende docenten de achterstanden in hun vakgebied laat overbruggen, en waarin aandacht is voor teksten in de oorspronkelijke taal, alsmede voor

³ De VCN zou een voortrekkersrol kunnen spelen in het opzetten van dit soort netwerken.

⁴ Studenten lopen studievertraging op doordat de school meer van hen vraagt dat zij aan kunnen. De school kan deze studenten ontzien door ze bijvoorbeeld niet mee te laten gaan op werkweken, geen middagen te laten surveilleren bij schoolexamens, niet op de zaterdagse open dag of podiumavond te verwachten. De school houdt regelmatig de studievoortgang van de student in de gaten en geeft die prioriteit.

⁵ Jonge docenten die net van de lerarenopleiding komen, voelen zich soms op vakinhoudelijk gebied nog niet helemaal bekwaam. Als ze zich tijdens hun studie vooral op de filologie hebben toegelegd, ervaren ze tekorten in hun cultuurhistorische kennis, en ook het omgekeerde komt voor. Daarom is het cruciaal dat beginnende docenten jaarlijks een keuze kunnen maken uit een rijk aanbod aan vakinhoudelijke nascholingen om zich ook vakinhoudelijk te blijven ontwikkelen.

KCV, dat voor velen een 'vreemd' vak is, aangezien studenten vooral zijn opgeleid om talen te doceren en niet de klassieke cultuur en de receptie daarvan.

Hoofdstuk VI: Overgangsnormen en urentabel

Inleiding

Een deel van het probleem van de gymnasiale opleidingen, de (te) slechte resultaten vindt zijn oorsprong in het gegeven dat veel leerlingen Grieks en/of Latijn volgen terwijl ze daar niet echt gemotiveerd voor zijn. Omdat het schooltype echter een zekere status heeft, willen ze daar blijven. Op de achtergrond speelt echter altijd de mogelijkheid, als een escape, om een 'gewoon' VWO-diploma te halen. Een ander oneigenlijk, aantrekkelijk aspect van het gymnasium is wellicht dat mensen, en dus ook leerlingen, tegenwoordig graag bij de 'winners' horen: het gymnasium heeft zeker voor een deel van de leerling-/ouderpopulatie die status. Anderzijds, succes trekt succes aan en iets dat 'geen glamour' heeft kan niet leuk of goed zijn. Dit laatste is, paradoxaal genoeg, mogelijk juist van toepassing op de klassieke talen. De school moet derhalve zelf iets doen om rond de klassieken een sfeer van succes te creëren en daarmee de (aantrekkelijkheid van de) omweg om de klassieken heen af te sluiten.

Overgangsnormen

Het is een goede zaak dat een opleiding door de cijfers aan een leerling laat zien dat hij of zij in staat is de lessen voor een vak in het volgende leerjaar met vrucht te volgen. Omdat de klassieke talen in elk jaar op het programma staan en onderscheidende vakken zijn ligt het voor de hand dat een leerling voor deze vakken geen diepe onvoldoendes heeft. Daarom is het raadzaam na te gaan hoe deze constatering in de overgangsnormen kan worden verdisconteerd. Belangrijker dan de regel is echter dat de school overweegt hoe ze de motivatie van leerlingen door het beleid ten aanzien van beoordeling en becijfering kan beïnvloeden. Diverse rapporten hebben aanbevolen om duidelijk 'eisen te stellen'.

- Scholen hebben beleid geformuleerd om de continuïteit en het in de opleiding onderscheidende karakter van de klassieke talen tot uiting te laten komen. Dit beleid wordt breed gedragen en vermeld in de schoolgids.

Bij wijze van voorbeeld: In de onderbouw kan gewerkt worden met een elfpuntenregel, d.w.z. dat een leerling pas over kan naar de volgende klas als hij voor de klassieke talen in totaal elf punten heeft op basis van afgeronde cijfers. Als dit niet zo is, maakt hij voor een van beide talen een herexamen. Als hij dit niet haalt, doubleert hij of gaat van school. Deze regel staat in de schoolgids en alle docenten/jaarleiders/MR/ouderraad steunen deze maatregel. Deze regel sluit aan bij de voldoende-eis van de kernvakken (feitelijk wordt met 11 punten om een 5,5 gemiddeld en daarmee om een voldoende gevraagd): klassieke talen zijn op het gymnasium kernvakken. In de bovenbouw kan voor klas 4 en 5 een vergelijkbare regeling worden opgesteld om te voorkomen dat leerlingen met een ontoelaatbare achterstand examen gaan doen.

Urentabel

In de discussie over de klassieke talen klinkt steeds weer de roep om de oude urentabel. Door de toegenomen vrijheid van scholen zal het ministerie geen 'nieuwe' urentabel invoeren. Ook om andere redenen – scholen willen en moeten een eigen onderwijsbeleid kunnen voeren, op verschillende scholen worden verschillende lestijden gehanteerd, de leerlingpopulatie en/of de didactiek van scholen kan verschillen – is het niet opportuun een urentabel te willen voorschrijven. Toch is het logisch een relatie tussen de lestijd en de resultaten te veronderstellen. Rekening houdend met de verschillen tussen scholen kan het volgende opgemerkt worden.

- In de eerste klas wordt minimaal één klassieke taal aangeboden, in klas 2 en 3 worden beide klassieke talen aangeboden.
- De ruimte in de lessentabel voor Latijn en Grieks is zodanig dat in klas 4 binnen afzienbare tijd (3 maanden) de volledige grammatica op adequate wijze is behandeld.

De ervaring leert dat de motivatie van leerlingen gebaat is bij contact met de docent. Klassieke talen is geen vak dat je in zelfstudie doet als je niet bijzonder gemotiveerd bent (zie ook Hoofdstuk 1, over de leerlingpopulatie). De zin van contacttijd voor klassieke talen is feedback op het vertaal- en begripproces van de klassieke teksten: leerlingen kunnen alles zelf doen, de vertaling staat op internet, de antwoorden op vragen uit boeken ook, maar ze kunnen niet uit zichzelf leren een tekst te begrijpen. Dit heeft te maken met concluderen op basis van wat er wel staat, invullen wat er niet staat, verwijzingen naar de toenmalige wereld kunnen duiden. Dit is, zeker voor leerlingen van 12-18, bijna niet mogelijk in volledige zelfstudie. Contacttijd is ook noodzakelijk om het andere doel van onze vakken te bereiken: *Bildung*. *Bildung* heeft met dialoog en nadoen te maken, met inspireren en buiten het eigen denkraam brengen. Veel zelfstudie past ook hier niet zo goed.

- De school heeft een duidelijk beleid geformuleerd, gerelateerd aan de doelstellingen en de gehanteerde didactiek, rekening houdend met de leerlingpopulatie, om de studielast te vertalen naar contacturen.
 - o Kern van deze vertaling is dat een leerling bijna dagelijks met Latijn en/of Grieks bezig is.
 - o De studielast voor de nieuwe vakken LTC en GTC in de bovenbouw bedraagt afzonderlijk 760 uur. Een mogelijke uitwerking is, uitgaande van 50 min per les, 4-5-4 uren per week (inclusief KCV). In elk geval mag de vertaling van studielast naar contacturen voor klassieke talen niet ongunstiger zijn dan voor andere vakken.
 - o Op basis van de studielast en de hoeveelheid te lezen tekst in klas 6 is een minimum te formuleren. De meeste scholen lezen het examenpensum van 20 OCT's in klas 6. Uitgaande van 3 lessen per week en 22-23 werkbare weken, kom je op 66 tot 69 lessen, dat is per les gemiddeld 0,29-0,3 OCT per les (ongeveer 10 regels) wat erg veel is.
- De school waakt ervoor dat bij de integratie van KCV en het klassieketalenonderwijs de voormalige KCV-uren behouden blijven voor LTC en GTC.

Rekenvoorbeeld:

Latijn of Grieks heeft 600 studielasturen in klas 4, 5 en 6.

In klas 4 levert dat 3 uur/week op, in klas 5 4 en in klas 6 3, totaal 10 uur/per week.

De omrekenfactor is dan $600/10=60$

Voor KCV staan 120 studiebelastinguren in klas 4 en 2 uur/week.

Dit levert ook de omrekenfactor $120/2=60$ op.

Rekenvoorbeeld nieuwe situatie, met KCV geïntegreerd in Grieks en Latijn:

LTC of GTC heeft 760 studiebelastinguren, met dezelfde omrekenfactor

levert dat $760/60 = 12,6$ uur/week over drie jaar op, hetgeen afgerond 4-5-4 is.

Hoofdstuk VII: Voorlichting

Het belang van een goede voorlichting

Het doel van een goede voorlichting over de gymnasiumopleiding is tweeledig. Enerzijds, en vooral, is een goede voorlichting het middel voor de school om haar opleiding te presenteren aan de buitenwereld, anderzijds wordt de school uitgedaagd om intern de zaken net zo goed op orde te hebben als zij ze extern presenteert. Met andere woorden, als een school zich extern wil profileren als een succesvolle gymnasiumopleiding, draagt de school er ook intern zorg voor dat het gymnasium goed presteert en dat aan alle randvoorwaarden om dat te bereiken wordt voldaan (zie de eerdere hoofdstukken).

Door de jaarlijkse publicaties van schoolresultaten in (dag)bladen als de Volkskrant en Elsevier en de toenemende verplichting voor scholen om deel te nemen aan benchmarkinstrumenten als Vensters voor Verantwoording, wordt het steeds belangrijker voor scholen om te zorgen dat de kwaliteit van het onderwijs op orde is; ouders laten de keuze voor een middelbare school voor hun kinderen – zeker wanneer er een keur aan scholen in de omgeving is – in toenemende mate afhangen van dergelijke overzichten, terwijl deze voor scholen een mogelijkheid scheppen om zich te profileren als een goede school.

Naast de bovengenoemde overzichten van schoolresultaten blijft de manier waarop scholen zich presenteren op open dagen en in de pers van grote invloed op het aantrekken van nieuwe leerlingen.

Eisen aan een goede voorlichting

In het voorafgaande is betoogd dat scholen een gymnasiumopleiding zo moeten faciliteren, dat zij die opleiding aan de buitenwereld kunnen presenteren zonder die fraaier te doen voorkomen dan zij in werkelijkheid is. Dit houdt o.a. in dat in de school sprake is van een duidelijke en breed gedragen visie op de manier waarop het gymnasiale onderwijs wordt aangeboden. Voor alle geledingen binnen de school behoort de aanwezigheid van de gymnasiumopleiding vanzelfsprekend zijn: de schoolleiding draagt uit dat zij belang hecht aan de aanwezigheid van het gymnasium, de docenten klassieke talen voelen zich eerste verantwoordelijken en ook de andere docenten vinden de klassieke talen belangrijk en dragen het belang ervan positief uit. De leerlingen, ten slotte, zijn zich bewust van de belangrijke positie die de klassieke talen innemen in hun gymnasiale opleiding (zie o.a. Hoofdstuk I).

Als aan deze voorwaarden is voldaan, moeten scholen zorgen dat de gymnasiumopleiding duidelijk aanwezig is in de externe communicatie: op open dagen, op ouderbijeenkomsten, op de eigen website en in de media straalt de school uit dat zij een goede gymnasiumopleiding aanbiedt en daar trots op is.

De doelgroepen

De school realiseert zich dat de doelgroepen velerlei zijn, omdat de uiteindelijke doelgroep, de (potentiële) leerlingen, door vele anderen beïnvloed wordt. Scholen zorgen ervoor dat alle belanghebbenden een goed beeld hebben van de kwaliteit van hun onderwijs en van de aard en inhoud van de gymnasiumopleiding. Bekendheid en een goed imago van de gymnasiumopleiding, niet alleen bij de leerlingen en hun ouders, maar ook bij de pers, ouderorganisaties, het lokale bestuur en de belangenbehartigers van het gymnasiale onderwijs zijn een belang van de school.

Uit welke onderdelen bestaat een goede voorlichting?

Een goede voorlichting, of deze nu op open dagen, via de website, in brochures of anderszins plaats vindt, belicht de volgende aspecten aan de buitenwereld.

- Kwaliteit van het docentencorps: bij de gymnasiumopleiding werken eerstegraads docenten die bij voorkeur zelf ook een gymnasiale achtergrond hebben.
- Kwaliteit van het onderwijs: de vanzelfsprekendheid van de opleiding werpt zijn vruchten af, getuige de goede resultaten van de gymnasiumopleiding (zie Vensters voor Verantwoording etc.)
- Positie van het gymnasium: de vakken Grieks en Latijn worden niet ingeroosterd aan de randen van het rooster, gymnasiumleerlingen krijgen les van eerstegraads docenten. De klassieke talen beschikken over goed ingerichte vaklokalen. De gymnasiumopleiding wordt gepropageerd naast eventuele andere stromen binnen de school, zoals kunst, techniek en sport.
- Actief gymnasium: regelmatig vinden er activiteiten (toneel, excursies) plaats die met de klassieken te maken hebben. Voor geïnteresseerde ouders / buurtbewoners / docenten is er (bijvoorbeeld) een avondcursus Latijn / mythologie. Eens per zoveel jaar staat het personeelsuitje in het teken van het gymnasium of wordt er een klassieke reis georganiseerd. De Rome- of Griekenlandreis wordt door vakken als geschiedenis mede voorbereid.
- Het gymnasium is een samenhangende opleiding: doordat docenten van andere vakken regelmatig aandacht aan de oudheid besteden zien de leerlingen de doorwerking van de oudheid in onze hedendaagse cultuur, literatuur, architectuur, wetenschap en moderne vreemde talen.
- De voorlichting straalt uit dat klassieke vorming belangrijk is en dat leerlingen en docenten betrokken zijn bij de opleiding.

Andere voorbeelden: Scholen kunnen zichzelf op steeds meer manieren profileren. De bovengenoemde onafhankelijke publicaties in de pers en op internet spelen een belangrijke rol, maar zelf kunnen scholen ook een proactieve rol spelen in het onderhouden met het contact met de buitenwereld.

Open dagen zijn een uitgesproken gelegenheid om zich te presenteren aan ouders en kinderen, met proeflessen Latijn en Grieks of een opvoering van een kort toneelstuk. De rector besteedt in zijn openingstoespraak aandacht aan de punten uit de opsomming hierboven.

Buiten de open dag kan de school zich af en toe open stellen voor cursussen m.b.t. de oudheid. Om contact met de buurt, ouders, lokale overheid en pers te onderhouden, kan de school –naast een goed onderhouden website– overwegen een twitteraccount te openen, waarmee de buitenwereld regelmatig op de hoogte kan worden gehouden van wat er speelt. Er is een ‘achtplusprogramma’ voor leerlingen uit groep 8, die op die manier al kennis maken met de gymnasiumopleiding en de school. De school stimuleert haar docenten om een actieve relatie te onderhouden met

vakverenigingen, en regelmatig nascholingen te bezoeken. De school biedt jaarlijks opleidingsplekken aan voor lio's en staat in nauw contact met de lerarenopleiding.

Hoofdstuk VIII: Afsluiting en vervolg

De opdracht

De werkgroep Gouden Standaard is geformeerd door de SHZG, de BVG, de LOZG en de VCN met de opdracht een Gouden Standaard te ontwikkelen, die een beeld geeft van de gymnasiumopleiding zoals die idealiter is. Daarin ging het met name om de positie en de inbedding van de klassieke talen in de opleiding, de relatie van de klassieke talen met de overige vakken, de randvoorwaarden waaraan de gymnasiumopleiding moet voldoen (van roosters tot professionalisering), de facilitering die moet worden geboden en de wijze waarop de school het doel van de opleiding uitdraagt (de visie op de opleiding, het profiel van de school en de communicatie daarover naar verschillende doelgroepen). De Gouden Standaard is bedoeld als instrument dat meetbaar moet vaststellen of een gymnasiumopleiding aan dit beeld voldoet, maar tegelijkertijd geen vinklijst mag zijn, waarop scholen worden afgerekend. Met andere woorden, de Gouden Standaard moet operationaliseerbaar zijn.

De werkgroep is met deze opdracht aan het werk gegaan en heeft een rapport geschreven waarin een aantal velden wordt besproken die elk voor zich onderdeel van de Gouden Standaard zijn. Conform de opdracht is het niet de bedoeling om *voor te schrijven* wat een ‘Gouden’ gymnasiumopleiding is. De verschillende velden zijn een handreiking aan een school, sectie, ouders en leerlingen om tot verbetering van de opleiding te komen. Het is bedoeld om scholen te helpen beleid te ontwikkelen dat gericht is op het creëren van voorwaarden om een goed gymnasium, c.q. een goede gymnasiale afdeling te zijn. Dat er keuzes gemaakt moeten worden is duidelijk, welke keuzes hangt af van de concrete situatie. In dit verband is wel gesproken over het beeld van de wandeling. De Gouden Standaard toont school, secties, ouders en leerlingen een vergezicht, de weg erheen is ter keuze aan de wandelaar.

Het rapport van de werkgroep is besproken met classici (VCN), enkele scholen (directies, classici, leerlingen), de oudervereniging LOZG en de stuurgroep met vertegenwoordigers van de SHZG, het BVG, de LOZG, en de VCN. Hun input is verwerkt in de definitieve versie van het rapport.

De toekomst van de Gouden Standaard

De werkgroep heeft als opdracht niet alleen de Gouden Standaard te ontwikkelen, maar ook een advies te formuleren over de implementatie van de Gouden Standaard in de scholen, dat wil zeggen over het vervoltraject dat moet leiden tot:

- 1) bekendheid van en binnen de scholen met de Gouden Standaard.
- 2) discussie binnen de scholen over de Gouden Standaard en de vraag welke consequenties de Gouden Standaard voor de school heeft en moet hebben.
- 3) beleid in de scholen om de hierboven genoemde zaken, waar de Gouden Standaard een handreiking toe vormt, te realiseren.

De vraag is dan hoe de Gouden Standaard op de agenda van scholen (directies, secties klassieke talen, MR's) gaat komen, teneinde het bovengenoemde te realiseren.

Het is niet de opdracht van de werkgroep om de Gouden Standaard in te voeren. Juist voor de invoering van de Gouden Standaard is ook expertise nodig die buiten de competentie van de

commissie ligt. Het gaat daarbij om zaken als het creëren van draagvlak, strategie, pr, belangenafweging, coalities sluiten, verandermanagement etc.

Een tweetal gesprekken met een onderwijscommunicatiebureau heeft duidelijk gemaakt dat ons rapport prima vaststelt wat er gedaan moet worden, maar dat het hoe, dat van wezenlijk belang is voor de omarming en implementatie van dit rapport, een apart probleem is dat specifieke aandacht vraagt. De vraag is dan ook of brede publicatie van het rapport zonder meer, los van en voorafgaand aan een duidelijk implementatietraject, wenselijk is: de werkgroep meent dat het nu bestaande momentum – er wordt in het veld gewacht op de Gouden Standaard – wel moet worden benut, maar dat dat moet worden gedaan door publicatie van het rapport te koppelen aan een duidelijk invoeringstraject waarin de doelgroepen actief worden meegenomen. Daarbij verdient het aandacht dat de Gouden Standaard twee kanten heeft: de klassieke talen zelf en de positie van het vak binnen de school. Het deel klassieke talen ligt duidelijk op het terrein van de VCN en de classici (maar niet alleen: ook schoolleiders hebben hier een functie), terwijl het andere deel (de positie van het vak binnen de school) een zaak is van zowel classici als de school (en de ouders en leerlingen). Het invoeringstraject dient zich dan ook op beide aspecten en de daarbij betrokken doelgroepen te richten.

Geraadpleegde literatuur:

Anderson L.W., Krahwohl, D.R., Mayer R. E. (2001). *Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing, A: A Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives, Complete Edition*, Columbus: Allyn & Bacon.

Verkenningcommissie Klassieke Talen (2010). *Het geheim van de blauwe broer. Eindrapport van de verkenningcommissie Klassieke Talen*. Leiden/Enschede: SLO.

Waslander, S., Barkmeijer, I. & Holwerda, A. (2009). *Latijn en de kracht van de vanzelfsprekendheid. Een onderzoek naar succesbevorderende en succesbelemmerende factoren bij het vak Latijn op zelfstandige gymnasia*. Haarlem: VRZG.

Waslander S., Pater C., Smit B. (2011) *De Toren van Jenga*. Algemene Onderwijsbond en Belangengroep Gymnasiale Vorming

